

УДК 7.067/.091.4:7.038.6

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-26>

Олена ЛЕОНТЬЄВА

аспірантка кафедри мистецтвознавчої експертизи, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, корп. 15, м. Київ, Україна, 01015

ORCID: 0000-0002-9612-4053

Бібліографічний опис статті: Леонт'єва, О. (2024). Національний павільйон України на 60-й Венеційській бієнале: мистецтвознавчо-організаційні аспекти. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 192–199, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-26>

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАВІЛЬЙОН УКРАЇНИ НА 60-Й ВЕНЕЦІЙСЬКІЙ БІЄНАЛЕ: МИСТЕЦТВОЗНАВЧО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Мета роботи. Стаття має на меті проаналізувати мистецтвознавчі та організаційні аспекти виставкового проєкту національного павільйону України на Венеційській бієнале 2024 року.

Методологія дослідження спирається на діяльнісний підхід для аналізу виставкового проєкту національного павільйону як процесу та результату діяльності художників, кураторів, комісарів. Для досягнення поставленої мети застосовано методи опису, аналізу, синтезу, хронологічний метод, а також метод узагальнення – для підбивання підсумків дослідження.

Наукова новизна. Вперше проведено аналіз процедури відбору куратора національного проєкту для Венеційської бієнале на прикладі Українського павільйону, представленого у Венеції у 2024 році, а також визначено проблеми в процесі реалізації виставкового проєкту, які можуть негативно впливати на сприйняття сучасного українського образотворчого мистецтва та кураторських практик на міжнародній арені.

Висновки. В результаті аналізу мистецтвознавчих та організаційних аспектів виставкового проєкту національного павільйону України на Венеційській бієнале 2024 року виявлено низку проблем, які мають ознаки системних, й могли призвести до зриву української присутності на Венеційській бієнале, що позбавило б Україну нагоди донести свій голос до впливової міжнародної мистецької спільноти. Дослідження виявило наступні проблеми: наявність неточностей в документі, що регламентує процедуру відбору куратора Українського павільйону; недостатня прозорість формування конкурсної комісії з відбору куратора; неузгодженість між термінами оголошення чергової теми Венеційської бієнале та процедури відбору куратора; нелогічність початку процесу фінансування Українського павільйону з Державного бюджету на прикінцевій стадії його реалізації; недостатня комунікація з боку Міністерства культури та інформаційної політики (далі – МКІП) з кураторами проєкту-переможця на ключових стадіях його реалізації.

Ключові слова: Венеційська бієнале, Український павільйон, національні павільйони, куратор, комісар, сучасне образотворче мистецтво.

Olena LEONTIEVA

Postgraduate Student at the Department of Art Expertise, National Academy of Culture and Arts Management, 9 Lavrska St, Kyiv, Ukraine, 01015

ORCID: 0000-0002-9612-4053

To cite this article: Leontieva, O. (2024). Nacionaljnij paviljon Ukrajinj na 60-j Venecijskij bijenale: mystectvoznavcho-orghanizacijni aspekty [The national pavilion of Ukraine at the 60th Venice Biennale: artistic and organizational aspects]. *Fine Art and Culture Studies*, 3, 192–199, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-26>

THE NATIONAL PAVILION OF UKRAINE AT THE 60TH VENICE BIENNALE: ARTISTIC AND ORGANIZATIONAL ASPECTS

The purpose of the article. The article aims to analyze the artistic and organizational aspects of the exhibition project of the national pavilion of Ukraine at the Venice Biennale-2024.

Methodology is based on an activity approach for the analysis of the exhibition project of the national pavilion as a process and result of the activities of artists, curators, commissars. To achieve the goal, the methods of description,

analysis, synthesis, chronological method were used, as well as the method of generalization was used to sum up the results of the research.

Scientific novelty. For the first time, an analysis of the procedures for selecting the curator of a national project for the Venice Biennale was carried out using the example of the Ukrainian pavilion presented in Venice in 2024, and problems in the process of implementing the exhibition project were identified, which could negatively affect the perception of modern Ukrainian fine art and curatorial practices in the international arena.

Conclusions. As a result of the analysis of the artistic and organizational aspects of the exhibition project of the national pavilion of Ukraine at the Venice Biennale-2024, a number of problems were identified that have signs of systemic problems and could lead to the disruption of the Ukrainian presence at the Venice Biennale, which would deprive Ukraine of the opportunity to convey its voice to the influential international art community. The study revealed the following problems: the presence of inaccuracies in the document regulating the selection procedure of the curator of the Ukrainian Pavilion; insufficient transparency of the formation of the competition commission for the selection of the curator; inconsistency between the timing of the announcement of the next theme of the Venice Biennale and the curator selection procedure; the illogicality of starting the process of financing the Ukrainian pavilion from the state budget at the final stage of its implementation; insufficient communication on the part of the Ministry of Culture and Information Policy with the curators of the winning project at key stages of its implementation.

Key words: Venice Biennale, Ukrainian Pavilion, national pavilions, curator, commissar, contemporary fine art.

Актуальність проблеми. Офіційне відкриття ювілейної 60-ї Міжнародної виставки мистецтв у Венеції, яка зберігає статус найбільшої та найпрестижнішої у світі вже впродовж понад сто років, відбулося 20 квітня, а триватиме вона до 24 листопада 2024 року. Куратор Венеційської бієнале – Адріано Педроса (художній керівник Музею мистецтв Сан-Паулу, Бразилія) – перший латиноамериканець і перша відкрита квір-людина на цій посаді. Тему Венеційської бієнале – «Іноземці скрізь» – куратор пояснив своїм власним досвідом: «Я жив за кордоном, мені пощастило багато подорожувати, але часто до мене ставилися як до вихідця з третього світу» (La Biennale di Venezia, 2023). У головній виставці задіяний 331 художник. Твори, які втілюють сюжети найрізноманітніших міфологій та ритуальних практик, розміщуються поруч з актуальними роботами на теми міграції та ідентичності. Разом вони складаються в яскравий міжкультурний колаж. На відміну від попередньої Венеційської бієнале, коли до основного кураторського проекту увійшли роботи п'яти художниць, пов'язаних з нашою країною, на виставці «Іноземці скрізь» твори українських митців не експонуються. Це може свідчити про те, що фокус інтересу зміщується з України.

Але головна кураторська виставка – це не вся бієнале. В основу її експозиційної моделі покладено національні представництва або павільйони, де кожна країна експонує твори своїх художників, а журі бієнале присуджує приз за найкращий проект. Україна як незалежна держава бере участь у Венеційській бієнале, починаючи з 2001 року. Український павільйон був представлений в рамках цієї арт-

події вже 12 разів. На нинішній Венеційській бієнале національний мистецький проєкт матеріалізує та експортує сучасний образ України, викриваючи на міжнародному рівні загарбницьку колоніальну російську політику.

Дослідження національної участі у Венеційській бієнале означає вивчення підвалин цієї міжнародної мистецької події, оскільки через поглиблений аналіз національного павільйону можна прослідити зовнішню культурну політику країни, еволюцію локального мистецтва та внутрішні суперечності в глобальному мистецькому середовищі. Аналіз мистецтвознавчих та організаційних аспектів виставкового проєкту національного павільйону на Венеційській бієнале 2024 року дозволяє визначити його відповідність загальній концепції цієї поважної культурної події та глобальним мистецьким трендам, а також актуальний стан взаємодії між державою та мистецьким середовищем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні досліджень щодо структури Венеційської бієнале взагалі та національної участі, зокрема, небагато. Національні павільйони як об'єкти дослідження вперше з'являються в дисертаційних роботах таких західних науковців як П. Будільйон Пума (Budillon Puma, 1989), М. Мальбер (Malbert, 2006), М. В. Мартіні (Martini, 2011). В роботах зазначених авторів бієнале аналізується як проста послідовність подій, без аналізу процесів підготовки, експонування та сприйняття різних національних павільйонів. До проблематики національних павільйонів звернулася у своєму есе А. Веттезе, яка розглядає їх з позиції культурної дипломатії (Vettese, 2014).

З початком участі України як незалежної держави у Венеційській бієнале (2001 рік) українські науковці та митці почали вивчати історію, виставкові та мистецькі практики Венеційської бієнале. Але остаточно інтеграція теми в дискурс історії українського мистецтва так і не була здійснена. В українському мистецтвознавстві є лише одне комплексне історичне дослідження з цієї проблематики – кандидатська дисертація О. Сидора «Венеційська бієнале як форма реалізації українських культурних стратегій (кінець XIX – початок XXI століття)». В ній розглянуто виставкові тенденції Венеційської бієнале та особливості участі в ній української сторони від першої міжнародної мистецької виставки до 2011 року (Сидор, 2015).

Тема складає стійкий науковий інтерес О. Сидора. У своїй монографії, присвяченій присутності України на Венеційській бієнале, автор відзначає, що «з появою національних павільйонів формуються принципи «високого бенкетування». Глядач-гурман відтепер не блукає лабіринтом зал, а вибірково оглядає артефакти» (Сидор-Гібелінда, 2008, с. 100). А його монографія, присвячена особистостям організаторів Венеційської бієнале, висвітлює окремі історико-просторові проблеми цієї артінституції та питання української участі у світовому культурному процесі (Сидор, 2021). Крім того, він є автором понад тридцяти наукових та публіцистичних статей з досліджуваної тематики.

Питання специфіки виставкового доробку України різних років в рамках Венеційської бієнале знайшло своє відображення у вітчизняній публіцистиці та окремих фахових дослідженнях останніх десятиліть (О. Авраменко, Г. Вишеславський, М. Дроботюк, Н. Івановська, О. Кашуба-Вольвач, Т. Кузьменко, О. Петрова, О. Роготченко, В. Сидоренко, О. Соловійов, О. Титаренко, Л. Турчак, О. Федорук, О. Чепелик та ін.).

Мета дослідження. Стаття має на меті проаналізувати мистецтвознавчі та організаційні аспекти виставкового проєкту національного павільйону України на Венеційській бієнале 2024 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Венеційська бієнале є першою за часом створення (заснована 1895 року) та найпрестижнішою міжнародною мистецькою виставкою у світі. Один раз на два роки вона збирає худож-

ників, кураторів, артменеджерів з різних країн не тільки для демонстрації творів, а й для обговорення проблем сучасного мистецтва. «Митці отримують визнання завдяки бієнале, а держава використовує бієнале як престижні події в конкурентній геополітичній грі» (Tang, 2007, с. 247).

Венеційська бієнале за своєю структурою – це велика виставка куратора, понад вісімдесят національних павільйонів та велика кількість експозицій, так чи інакше пов'язаних із бієнале. Центр експозиційного життя – Джардіні. Це найбільший у Венеції парк, де первинно розташовувалася виставка. Через те, що там вже не вистачає місця для всіх бієнальських подій, виставкові майданчики розповсюдилися по всьому місту.

В основу експозиційної моделі бієнале покладено принцип національного представництва. Сама ідея національних павільйонів перейшла до бієнале від всесвітніх промислових виставок XIX століття. Ця система наслідує ту модель світу, яка склалася в той час, коли національні держави були самостійними політичними центрами, між якими точилася конкурентна боротьба.

Оскільки на початку XXI століття в глобалізованому світі політична модель зазнала змін, культурна парадигма «національного представництва» у Венеції критикується через складність у застосуванні. Наприклад, виникають проблеми з національною ідентифікацією художників, які народилися в одній країні, а згодом мігрували до іншої. Або у випадку, коли митці однієї країни запрошуються до участі у виставці національного павільйону іншої, як, зокрема, відбувається на нинішній бієнале, коли в Польському павільйоні представлено проєкт «Повторюйте за мною» українського колективу «Відкрита група».

Крім того, на тлі глобалізації культурних процесів теми, яких торкаються художники, найчастіше лежать поза державними кордонами. У рамках бієнале цю проблему вирішує головний куратор (його призначають кожні два роки) шляхом організації групової міжнародної виставки. Але попри критику практика презентації мистецтва в рамках національних павільйонів залишається звичною формою участі різних країн у цій поважній артподії.

Водночас Венеційська бієнале – це не дуже прозорий захід. Дізнатися якусь інформацію,

глибшу за імена учасників, до початку виставки досить складно. Зокрема, мало хто знає, за якими критеріями відбираються художники для участі в різних виставкових проєктах біенале, в тому числі для національних павільйонів. Насправді ця процедура в кожній країні відбувається по-своєму. Але, як правило, фінальне рішення виносить якась державна інституція: наприклад, в Італії – міністерство культури; у Британії, США та Південній Кореї – спеціальна Рада. Як зазначає український дослідник О. Сидор, «присутність у національному павільйоні залежить від інтриг у власній країні, наслідком чого стає викривлена панорама художнього життя країни» (Сидор, 2015, с. 63). Гіпотезою нашого дослідження є те, що така характеристика відбору національного проєкту для Венеційської біенале є справедливою також для України.

Зараз представником України, який координує процес презентації національного павільйону на біенале, є Міністр культури та інформаційної політики України, а заступниками представника України – заступники міністра. Зокрема, питаннями організації презентації національного павільйону на біенале опікується заступник міністра з питань міжнародного співробітництва, а питаннями проведення відбору куратора національного павільйону – заступник міністра з питань розвитку культури та мистецтв.

У 2016 році Міністерство культури затвердило «Порядок відбору Куратора національного культурного проєкту для представлення України на Венеціанській біенале сучасного мистецтва» (Порядок, 2016), до якого у 2019 році було внесено незначні зміни. З моменту його затвердження процедура відбору куратора відбувалася за цими правилами. Відповідно до них куратор-переможець та представлений ним проєкт визначаються конкурсною комісією.

На думку арткритика К. Дорошенка, з якою ми погоджуємося, «уже в самому Порядку допущено грубі помилки, які сприяють плутанині та махінаціям. Починаючи з громіздкого формулювання «національний культурний проєкт»» (Дорошенко, 2019). Зазначимо, що відповідно до офіційних документів Венеційської біенале представництво держави зі своїм мистецьким проєктом має назву «національна участь» або «національний павільйон», але ці

визначення не фігурують в профільному українському законодавстві.

Процедура представлення України на біенале складається з декількох етапів, основними з яких є формування експертної конкурсної комісії у складі семи осіб, яка здійснює конкурсний відбір куратора національного культурного проєкту; подача та розгляд документів від установ, які бажають взяти участь у відборі куратора; визначення та оприлюднення переможця конкурсного відбору та другого за результатами конкурсного відбору; призначення куратора та затвердження національного культурного проєкту; й нарешті – представлення проєкту на біенале.

Одразу постає питання щодо прозорості формування конкурсної комісії, оскільки з Порядку не зрозуміло, як вона формується у разі, якщо претендентів у члени комісії буде більше, ніж сім осіб, тобто як ухвалюється рішення, хто з експертів в підсумку увійде до складу цього тимчасового органу. В одному зі своїх інформаційних повідомлень МКІП зазначало, що сім членів конкурсної комісії буде відібрано з поданих кандидатур за принципами гендерної рівності, географічного розмаїття, фахового розмаїття та на основі професійної компетентності та досвіду кандидатів. Але це радше декларація, аніж опис критеріїв та процедури (МКІП, березень 2023).

Цього разу таких труднощів не виникало, навіть довелося продовжити термін подання заявок на участь у конкурсі експертів з відбору куратора Українського павільйону. Зрештою головою конкурсної комісії стала Тетяна Філевська, креативна директорка «Українського інституту».

27 червня 2023 року відбулося фінальне засідання конкурсної комісії з відбору куратора національного павільйону. За результатами рейтингового голосування комісія ухвалила рішення щодо переможця конкурсного відбору, згідно з яким куратором Українського павільйону визначено ГО «Українська фотографія» (Вікторія Бавикіна та Максим Горбацький) з мистецьким проєктом «Плетіння сіток».

Як зазначила Тетяна Філевська, «найпереконливішою була заявка кураторів Вікторії Бавикіної та Максима Горбацького, які разом з митцями, дизайнерами, архітектором запропонували колективне висловлювання, що від-

повідляє на загальну тему Венеційської бієнале та водночас глибоко занурює глядача в український контекст» (МКІП, червень 2023).

Відповідність проєкту-переможця загальній темі Венеційської бієнале є чистим збігом обставин. Оскільки цю тему було оголошено 22 червня 2023 року на пресконференції куратора Венеційської бієнале Адріано Педроси. Тобто на момент подачі заявок для участі у конкурсі куратори українських проєктів не могли знати, яку концепцію буде закладено у Венеційську виставку 2024 року. Таким чином, Порядок відбору куратора національного павільйону не враховує терміни основних подій Венеційської бієнале, зокрема, дату оголошення її теми, що змушує українських кураторів діяти наосліп.

Рішення конкурсної комісії не викликало скандалу або негативної реакції мистецького середовища, як це неодноразово траплялося раніше. В пресі переважали нейтральні або схвальні відгуки щодо обраного проєкту.

Але під час його реалізації виникали ускладнення іншого роду. Зокрема, куратори заявляли про недостатню комунікацію з боку МКІП. «На 5 грудня 2023 року команда ГО «Українська фотографія» не має інформації про підтримку проєкту Українського павільйону від Міністерства культури та інформаційної політики», – йдеться в повідомленні, яке куратори розіслали ЗМІ (Большакова, 2024). В першу чергу йшлося про відсутність поточної бюджетної підтримки від МКІП та ясної перспективи щодо цього питання.

Винесення проблеми у публічну площину викликало реакцію МКІП. Заступник Міністра з питань європейської інтеграції Тарас Шевченко, якого називають комісаром Українського павільйону (хоча такої посади згаданий вище Порядок не передбачає), зі свого боку повідомив про регулярну та оперативну комунікацію з кураторами. Він навів перелік прикладів такої взаємодії. Серед інших пунктів було зазначено, що МКІП домовилося з бієнале про безоплатне надання приміщення для Українського павільйону, що дозволило зекономити близько 4 млн грн бюджетних коштів.

Судячи з того, що 25 січня 2024 року відбулася спільна пресконференція представників МКІП на кураторів Українського павільйону, сторонам вдалося порозумітися. З'ясувалося, що оскільки 60-та Венеційська бієнале відбу-

вається у 2024 році, бюджетні кошти на підготовку Українського павільйону будуть витрачати з Державного бюджету саме на цей рік. Тобто перший транш від загальної суми, розмір якої складає 5 млн грн, відбувся лише в березні. Таким чином, попри те, що приміщення для Українського павільйону організатори бієнале надали безоплатно в межах підтримки нашої країни, інша частина роботи над проєктом залишалась не профінансованою з боку держави.

В цій ситуації є питання як до МКІП, яке виділяє кошти на фінальній стадії підготовки Українського павільйону, а не на початку, як того вимагає логіка організаційного процесу, так і до кураторів, для яких ситуація стала несподіванкою, адже це є хибною, але установленною практикою, пов'язаною з громіздкістю бюджетного фінансування взагалі й неспроможністю МКІП на це вплинути.

Директорка державного підприємства «Мистецький Арсенал» Олеся Островська-Люта, висловившись на захист кураторів Українського павільйону, окреслила основні причини ситуації, що склалася: «1) брак розуміння сучасної культури узагалі українською культур-бюрократією; 2) брак навичок роботи на міжнародних майданчиках в українського Уряду до 2014 року; 3) слабкість Міністра культури в системі українського Уряду впродовж української незалежності; 4) катастрофічний операційний стан Міністерства культури, що лише наростає впродовж усього цього періоду» (Островська-Люта, 2023).

Задля реалізації свого наміру куратори були змушені покладатися на приватну підтримку партнерів. Фінансову допомогу на створення артоб'єктів для національного павільйону надали такі міжнародні інституції як Goethe-Institut в Україні та Британська Рада в Україні. Але загальне фінансування було проблемою. Ключовою та складною в реалізації частиною проєкту в цілому була організація простору павільйону та розв'язання питання логістики, тож всі зусилля команди йшли на пошук коштів. В підсумку в переліку партнерів та спонсорів проєкту – майже 30 організацій.

Зрештою спільними зусиллями Український павільйон було представлено на 60-й Венеційській бієнале мистецьким проєктом «Плетіння сіток». В основу його концепції покладено метафору плетіння маскувальної сітки як сим-

волу самоорганізації українців задля колективної дії, яка одночасно несе практичну користь та виконує функцію соціалізації. Проект охоплює три мистецькі твори:

1) Андрія Рачинського та Даніїла Ревковського – відео «Цивільні. Вторгнення» про усвідомлення війни населенням, в якому зібрані відео та фото з соціальних мереж, зняті на першому етапі повномасштабного російського вторгнення;

2) Лії та Андрія Достлевих – серія відеоробіт «Comfort Work», в яких митці дослідили стереотипи та кліше про тих українців, які через війну переїхали за кордон;

3) Каті Бучацької – серія робіт «Щирі вітання», створених п'ятнадцятьма нейровідмінними художниками.

Окремим твором стала архітектурна композиція самого простору павільйону. Олександр Бурлака створив з характерного для української культури домотканого текстилю інсталяцію «Робота», яка обрамляє виставковий майданчик та об'єднує всі три представлені твори (рис. 1–2).

Історично так склалося, що Україна не має стаціонарного приміщення для свого національного павільйону у Венеції. 2019 року після низки вдалих чи не дуже спроб знайти своє місце на цій міжнародній виставці Український павільйон вперше за свою історію було представлено на одному з двох центральних майданчиків Венеційської бієнале – Арсенале (інший – згадані вище Джардіні), який цього року використовується Україною вже втретє.

В цьому є значний плюс, оскільки наша держава тепер має шанс бути більш помітно, адже Арсенале є місцем, обов'язковим до відвідування для бієнальської публіки. Але цей простір у будівлі колишньої зброярні має і свої вади. Він невеликий й затиснутий між більшими за розміром павільйонами трьох інших держав. Це не окрема виставкова зала, а місце, що нагадує передпокій з багатьма порталами-переходами до інших приміщень, в якому перетинаються потоки глядачів. Саме тому організація цього складного виставкового простору є окремим важливим елементом для проєктів Українського павільйону.

Щодо відповідності загальній темі бієнале «Іноземці скрізь» варто зазначити, що змістовне посилення Українського павільйону в цілому є адекватним заявленій проблематиці. Сама тема трактується головним куратором надзвичайно широко (мова йде про всіх, хто не вкладається в будь-які рамки суспільства чи мистецького середовища), її важливим лейтмотивом є міграція та всі форми незвичності, що знайшло своє віддзеркалення в мистецьких проєктах та кураторських текстах цього річного Українського павільйону.

І хоча Український павільйон не був відзначений журі Венеційської бієнале, він не залишився непоміченим. Наприклад, впливове британське видання «The Guardian» назвало його серед десяти павільйонів, які варто відвідати. Оглядач радить звернути особливу увагу на роботу Лії та Андрія Достлевих «Comfort Work» (Cumming, 2024).

Рис. 1–2. Український павільйон на Венеційській бієнале 2024 року, загальний вигляд.
Фото О. Леонтєвої

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, гіпотеза нашого дослідження підтвердилася частково. Під час останнього конкурсного відбору куратора Українського павільйону не було зафіксовано інтриг, наслідком чого стала б викривлена панорама художнього життя країни. Але в ході аналізу процесу реалізації мистецького проекту виявлено низку проблем, які мають ознаки системних, й могли призвести до зриву української присутності на Венеційській бієнале 2024 року. А це своєю чергою позбавило б Україну важливої нагоди донести свій голос до впливової міжнародної художньої спільноти, яка зібралася в одному місці в один час.

Позитивним моментом є те, що країна попри війну не відмовилася від участі в знакових світових подіях сфери культури, що зафіксовано в маніфесті «Культурна консолідація задля перемоги», який 2022 року сформулювали МКІП, Держмистецтв та Український інститут національної пам'яті разом з діячами культури та мистецтва. Але досвід реалізації національного проекту для Венеційської бієнале 2024 року засвідчив розходження між маніфестом та реальними організаційними зусиллями, що стало причиною непорозуміння між кураторами й митцями з одного боку та МКІП – з іншого.

Дослідження виявило наступні проблеми:

– наявність помилок та неточностей в основному документі, що регламентує процедуру відбору, які вносять плутанину та потенційно уможливають махінації;

– недостатня прозорість формування конкурсної комісії з відбору мистецького проекту для Українського павільйону;

– неузгодженість між термінами оголошення чергової теми Венеційської бієнале та процедури відбору куратора Українського павільйону, через що національному виставковому проекту складно або неможливо відповідати загальній тематиці міжнародної виставки;

– нелогічність початку процесу фінансування Українського павільйону з Державного бюджету на прикінцевій стадії, через пів року після оголошення результату відбору мистецького проекту й лише за місяць до офіційного відкриття Венеційської бієнале;

– недостатня комунікація з боку МКІП з кураторами Українського павільйону на ключових стадіях його реалізації.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні закордонного досвіду відбору та реалізації проектів для національних павільйонів Венеційської бієнале з метою вироблення пропозицій щодо розв'язання виявлених системних проблем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Порядок відбору Куратора національного культурного проекту для представлення України на Венеціанській бієнале сучасного мистецтва. *Офіційний вісник України*. 2016. № 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1032-16> (дата звернення: 01.06.2024).

2. Большакова А. «Плетіння сіток»: Скандал з МКІП вичерпано, український павільйон на Венеційську бієнале їде. *Українська правда Життя*. 26 січня 2024. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2024/01/26/259056/> (дата звернення: 02.06.2024).

3. Дорошенко К. Венеційське шулерство. *Дзеркало тижня*. 17 травня 2019. URL: https://zn.ua/ukr/ART/veneciyske-shulerstvo-311619_.html (дата звернення: 12.06.2024).

4. МКІП, офіційний веб-сайт. Новини. 31 березня 2023. URL: <https://mcip.gov.ua/news/sohodni-ostanniy-den-pryyomu-zaiavok-na-uchast-u-konkursi-ekspertiv-z-vidboru-kuratora-ukrainskoho-pavilyonu-na-60-y-venetsianskiy-biiennale-2024/> (дата звернення: 01.06.2024).

5. МКІП, офіційний веб-сайт. Новини. 28 червня 2023. URL: <https://mcip.gov.ua/news/vyznachenokuratora-dlya-predstavleniya-ukrayiny-na-60-j-veneczianskij-biyennale-suchasnogo-mystecztva/> (дата звернення: 01.06.2024).

6. Островська-Люта О. Український павільйон на Венеційській бієнале під загрозою. *Українська правда Життя*. 8 грудня 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/12/8/258187/> (дата звернення: 05.06.2024).

7. Сидор О. В. Венеційська бієнале як форма реалізації українських культурних стратегій (кінець XIX – початок ХХІ століття): дис. ... канд. мист.: 26.00.01 / Інститут проблем сучасного мистецтва НАМУ. Київ, 2015. 224 с.

8. Сидор-Гібелінда О. Українці на Венеційській бієнале: сто років присутності. Київ: Наш час, 2008. 303 с.

9. Сидор О. *La Biennale di Venezia: Мотори арту*. Одеса: Гельветика, 2021. 368 с.

10. Cumming L. Armed guards, reparations and the lives of others: Venice Biennale 2024 – review. *The Guardian*. 21 april 2024. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2024/apr/21> (дата звернення: 25.05.2024).
11. Budillon Puma P. La analyze d'art italienne devant les apports etrangers a la Biennale de Venise des arts figuratifs (1948-1968). Paris : Universite Paris VIII, 1989.
12. Martini M. V. La Biennale di Venezia 1968–1978: la rivoluzione incompiuta. Venezia : Universita Ca' Foscari, 2011. 357 p.
13. Malbert M. Les relations artistiques internationales a la Biennale de Venise 1948–1968. Paris: Paris 1 Panthйon-Sorbonne, 2006.
14. La Biennale di Venezia. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.labiennale.org/en/art> (дата звернення: 01.06.2024).
15. Tang J. Of Biennials and Biennialists: Venice, Documenta, Mўnster. *Theory, Culture & Society*. 2007. 24(8). P. 247–260.

REFERENCES:

1. Porjadok vidboru Kuratora nacionaljnogho kuljturnogho proektu dlja predstavlennja Ukrajinj na Venecianskij bijenale suchasnogho mystectva. [Procedure for selecting the Curator of the national cultural project to represent Ukraine at the Venice Biennale of Contemporary Art]. (2016, July 4). *Oficijnyj visnyk Ukrajinj*, 63. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1032-16> [in Ukrainian].
2. Boljshakova, A. (2024). Pletinnja sitok: Skandal z MKIP vycherpano, ukrajinskyj paviljjon na Venecijsjku bijenale jide. [Net making: The scandal with MKIP is over, the Ukrainian pavilion is on its way to the Venice Biennale. *Ukrajinsjka pravda Zhyttja*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/culture/2024/01/26/259056/> [in Ukrainian].
3. Doroshenko, K. (2019). Venecijsjke shulerstvo [Venetian schoolism]. *Dzerkalo tyzhnja*. Retrieved from https://zn.ua/ukr/ART/venecijske-shulerstvo-311619_.html [in Ukrainian].
4. MKIP, official website. (2023). Retrieved from <https://mcip.gov.ua/news/sohodni-ostanniy-den-pryy-omu-zaiavok-na-uchast-u-konkursi-ekspertiv-z-vidboru-kuratora-ukrainsko-ho-pavilyonu-na-60-y-venetsianskiy-bijenale-2024/> [in Ukrainian].
5. MKIP, official website. (2023). Retrieved from <https://mcip.gov.ua/news/vyznachenno-kuratora-dlya-predstavlennya-ukrayiny-na-60-j-veneczijskij-bijenale-suchasnogho-mystecztva/> [in Ukrainian].
6. Ostrovsjka-Ljuta, O. (2023). Ukrajinskyj paviljjon na Venecijskij bijenale pid zagrozoju [The Ukrainian pavilion at the Venice Biennale is under threat]. *Ukrajinsjka pravda Zhyttja*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/12/8/258187/> [in Ukrainian].
7. Sidor, O.V. (2015). Venecijsjka bijenale jak forma realizaciji ukrajinskykh kuljturnykh strateghij (kinecj XIX – pochatok XX stolittja) [The Venice Biennale as a form of realization of the Ukrainian cultural strategies (end XIX – beginning XX centuries)]. *Candidate's thesis*. Kyiv: Instytut problem suchasnogho mystectva. [in Ukrainian].
8. Sidor-Ghibelinda, O. (2008). Ukrajinci na Venecijskij bijenale: sto rokiv prysutnosti. [Ukrainians at the Venice Biennale: one hundred years of presence]. Kyiv: Nash chas [in Ukrainian].
9. Sidor, O. La Biennale di Venezia: Motory artu [La Biennale di Venezia: Art motors]. Odesa: Gheljvetyka [in Ukrainian].
10. Cumming, L. (2024). Armed guards, reparations and the lives of others: Venice Biennale 2024 – review. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/artanddesign/2024/apr/21> [in English].
11. Budillon Puma, P. (1989). La analyze d'art italienne devant les apports etrangers a la Biennale de Venise des arts figuratifs (1948–1968). Paris : Universite Paris VIII [in French].
12. Martini, M. V. (2011). La Biennale di Venezia 1968–1978: la rivoluzione incompiuta. Venezia : Universita Ca' Foscari [in Italian].
13. Malbert, M. (2006). Les relations artistiques internationales a la Biennale de Venise 1948-1968. Paris: Paris 1 Panthйon-Sorbonne [in French].
14. La Biennale di Venezia, official website. Retrieved from <https://www.labiennale.org/en/art> [in English].
15. Tang, J. (2007). Of Biennials and Biennialists: Venice, Documenta, Mўnster. *Theory, Culture & Society*, 24 (8), 247-260 [in English].